

ترجمه، شرح و راهنمای
صرف و نحو

ویژه‌ی دانشجویان رشته‌ی حقوق
دانشگاه پیام نور، سراسری و ...

تالیف:

محسن تیموری

ترجمه:

دکتر اسماعیل اشرف

مدّرس دانشگاه

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه	: اشرف، اسماعیل، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: ترجمه، شرح و راهنمای صرف و نحو؛ ویژه دانشجویان رشته حقوق دانشگاه پیام نور، سراسری و... / تالیف محسن تیموری؛ ترجمه اسماعیل اشرف.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ص.
شابک	: 978-600-309-275-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتاب حاضر راهنمایی بر کتاب "الصرف و النحو (رشته حقوق)" نوشته محسن تیموری است که توسط انتشارات پیام نور در سال ۱۳۸۲ منتشر شده است.
موضوع	: زبان عربی -- صرف و نحو -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Study -- Morphosyntax -- Morphosyntax (Higher Arabic language and teaching)
موضوع	: زبان عربی -- صرف و نحو -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: Examinations, questions, etc. -- Arabic language -- Morphosyntax (Higher)
شناسه افزوده	: تیموری، محسن، ۱۳۴۲ - .الصرف و النحو (رشته حقوق)
رده بندی کنگره	: PJ۱۳۹۵۲۰۳/ص۴۲۲-۹۴
رده بندی دیویی	: ۷۵۰۷۶/۴۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۲۷۷۰۰

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم، تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

ترجمه، شرح و راهنمای صرف و نحو

تالیف: محسن تیموری

ترجمه: دکتر اسماعیل اشرف

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۷۵-۴

قیمت ۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست موضوعات

- درس اول: زبان عربی..... ۱۵
- درس دوم: حروف، حرکات، سکون، تنوین و ضوابط..... ۱۷
- درس سوم: صرف و نحو..... ۲۵
- درس چهارم: فعل ماضی، مضارع و امر..... ۳۱
- درس پنجم: فعل صحیح و معتل..... ۴۳
- درس ششم: فعل لازم و متعدی..... ۵۱
- درس هفتم: فعل مبنی و معرب..... ۵۷
- درس هشتم: اسم..... ۷۱
- درس نهم: مذکر و مؤنث..... ۷۷
- درس دهم: اسم مفرد، مثنی و جمع..... ۸۵
- درس یازدهم: نکره و معرفه..... ۹۳
- درس دوازدهم: جامد و مشتق..... ۱۰۷
- درس سیزدهم: منصرف و غیر منصرف..... ۱۱۹
- درس چهاردهم: معرب و مبنی..... ۱۲۵
- درس پانزدهم: حروف..... ۱۳۳
- درس شانزدهم: فاعل، مفعول به و نایب فاعل..... ۱۳۹
- درس هفدهم: مبتدا و خبر..... ۱۵۳
- درس هجدهم: نواسخ..... ۱۶۳
- درس نوزدهم: مفعول مطلق، مفعول لأجله، مفعول فیه و مفعول معه..... ۱۷۷
- درس بیستم: حال و تمییز..... ۱۸۵

۱۹۳	درس بیست و یکم: استثناء
۱۹۹	درس بیست و دوم: منادی
۲۰۹	درس بیست و سوم: مجرورات
۲۱۵	درس بیست و چهارم: توابع
۲۲۵	جواب تمرین‌ها
۲۲۵	درس اول
۲۲۵	درس دوم
۲۲۵	درس سوم
۲۲۶	درس چهارم
۲۲۷	درس پنجم
۲۲۹	درس ششم
۲۳۰	درس هفتم
۲۳۱	درس هشتم
۲۳۲	درس نهم
۲۳۳	درس دهم
۲۳۴	درس یازدهم
۲۳۶	درس دوازدهم
۲۳۷	درس سیزدهم
۲۳۷	درس چهاردهم
۲۳۹	درس پانزدهم
۲۴۱	درس شانزدهم

۲۴۳	درس هفدهم
۲۴۵	درس هجدهم
۲۴۶	درس نوزدهم
۲۴۷	درس بیستم
۲۴۹	درس بیست و یکم
۲۵۱	درس بیست و دوم
۲۵۲	درس بیست و سوم
۲۵۴	درس بیست و چهارم

مقدمه‌ی مؤلف

یکی از علومی که از دیرباز توجه عرب و پیروان غیر عرب ایشان را به خود جلب کرد، صرف و نحو یا اصول و قواعد زبان عربی بود. اگر تا پیش از اسلام به خاطر وجود جامعه‌ی یک دست و بکر عربی نیازی به وضع چنین علومی نبود، ولی با ورود عناصر خارجی به حوزه‌ی عربی و فتوحات صدر اسلام که منجر به اختلاط زبان عربی با سایر زبان‌ها گردید و بر گویش و نوشتار آن تأثیر گذاشت، نیازی به وضع قوانین و قواعد زبانی به طور جدی احساس شد تا بدین وسیله ارکان این زبان برتر، صیانت شود و آموزش آن نیز هر چه بیشتر آسان گردد.

اما پیرامون بنیان‌گذار علم صرف و نحو اقوال زیادی وجود دارد، آن‌چه مشهور است اختراع آن را به امام علی (ع) می‌دهند. گفته شده است یکی از قاریان آیه‌ی «أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ» را اشتباه تلاوت کرد، بدین گونه که به جای ضمه دادن حرف لام در کلمه‌ی «رسوله» آن را با کسره خواند که در این صورت معنی آیه کاملاً عوض می‌شد و مفهوم نادرستی پیدا می‌کرد. وقتی این موضوع را امام علی (ع) شنیدند، شاگردشان أبو‌الأسود دُئلی را فراخواندند و در این زمینه تعلیماتی را به وی آموختند. گویند حضرت، برخی از اصول نحوی از جمله تقسیم کلمه، ابواب «إِنَّ وَاخْوَاتِ آن» اضافه، اماله، تعجب، استفهام و غیره را به ایشان تعلیم دادند و در نهایت این جمله را به ایشان فرمودند: «أُنْحُ هَذَا النَّحْوُ» یعنی این شیوه را پیش گیر و ادامه بده، و گفته شده است که واژه‌ی نحو نیز از همین عبارت حضرت علی (ع) به وجود آمده است.

أبو‌الأسود بعد از این دستور دست به کار شد و اقدامات اساسی در اجرای مأموریت خود به عمل آورد به طور مثال ایشان برای کلمات عربی زیر، زیر و پیش به صورت نقطه‌های رنگی وضع کرد که توانست به قرائت صحیح قرآن و متون عربی کمک زیادی کند، اما این تنها یک آغاز بود زیرا می‌بینیم دیری نمی‌انجامد که دانشمندان زیادی در این عرصه ظهور می‌کنند و اصولی را برای این علم وضع

می‌نمایند و برخی صاحب نظریه‌های بدیعی می‌شوند و باز می‌بینیم پس از چندی یک نزاع فکری میان همین نظریه پردازان پدید می‌آید، گروهی در بصره مکتبی به وجود می‌آورند که با استفاده از اعراب فصیح در بادیه‌های اطراف بصره مکتب خود را اهل منطق و قیاس معرفی می‌کنند و گروهی دیگر در کوفه که با حجت قرار دادن اقوال معتمدان عرب مکتب کوفی را عرضه می‌دارند. این تضارب آراء میان بصریان و کوفیان باعث می‌شود تا در خصوص قواعد زبان عربی نکته‌های بسیار ریز و درستی مطرح گردد و کتاب‌های زیادی در شرح و بسط آن به رشته‌ی تحریر در آید.

اکنون نیز با گذشت قرن‌ها از پیدایش این علم، جایگاه ویژه‌ی آن همچنان حفظ شده است و برای ورود به حوزه‌ی علوم عربی آموختن صرف و نحو به عنوان شرط اساسی مطرح می‌باشد اما با تألیف و تدوین کتاب‌های جدید و تغییر شیوه‌های آموزش با در نظر گرفتن خصوصیات فراگیر، دیگر آن دشواری‌های زمان‌های پیشین در آموزش قواعد عربی وجود ندارد و می‌توان موارد کاربردی آن را در زمان کوتاه فرا گرفت.

کتاب حاضر

این کتاب به ارزش یک واحد برای دانشجویان رشته‌ی حقوق تألیف شده است و محتوای آن مطابق سر فصل مصوب شوراب عالی برنامه ریزی می‌باشد و سعی شده است قواعد اساسی و کلیدی صرف و نحو با رعایت اصل کاربردی آن به صورت دسته بندی شده در اختیار دانشجویان عزیز قرار گیرد تا آن‌ها بتوانند از متون عربی که یکی از منابع مرجع حقوقی این دانشجویان می‌باشد نهایت استفاده را ببرند.

ویژگی‌های کتاب و توصیه‌ها

۱. هدف آموزشی هر درس در آغاز آن ذکر شده است لذا لازم است فراگیر، هر درس را با مطالعه‌ی اهداف آن شروع کند.

۲. قواعد در این کتاب در راستای همان قواعدی است که دانشجویان عزیز در کتاب های دوره ی دبیرستان و پیش دانشگاهی آموخته اند.

۳. قواعد با نظم و ترتیب و به زبان ساده ی عربی مطرح شده و مثال های به کار رفته در آن مشهور و قابل فهم است.

۴. کلیه ی متن ها اعراب گذاری شده است تا امر قرائت و فهم آن تسهیل گردد.

۵. بخش «الأسئلة» شامل سؤال هایی است که در بخش هدف های آموزشی آمده است و در صورت وجود ابهام در فهم و ترجمه ی آن می توان این دو بخش را با هم مقایسه کرد.

۶. تمارین شامل آیات قرآن و احادیث و جملات نغز عربی است و در بخش «أجوبة التمارین» به تمامی آن ها پاسخ داده شده است ولی لازم است دانشجویان گرامی پیش از دیدن جواب ها، خود به تمرین ها پاسخ دهند.

۷. سؤالات آزمون این کتاب با توجه به اهداف کاربردی آن بیشتر شامل تمرین ها و مثال های کتاب می باشد، لذا ضروری است در تهیه و تنظیم سؤال ها نیز به این مورد توجه شود.

از همه ی اساتید ارجمند که این کتاب را تدریس می کنند استدعا دارم کاستی ها و ضعف ها را یادآوری فرمایند تا در جبران آن اقدام گردد.

در پایان شایسته است از مدیر گروه رشته ی حقوق، استاد گرامی آقای ناصحی که فرصت تألیف این کتاب را برای اینجانب فراهم نمودند و نیز از جناب آقای ستاره، مسؤول آموزش مرکز دانشگاه پیام نور قم و همه ی عزیزانی که در چاپ و نشر این کتاب زحمت کشیدند کمال تشکر را بنه ایم و امیدوارم این خدمت ناچیز مورد استفاده ی دانشجویان عزیز قرار گیرد و رضای الهی را در نشر زبان وحی موجب گردد.

و من الله التوفیق

محسن تیموری

مقدمه‌ی مترجم

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾^۱، این آیه بیان‌گر اهمیت و جایگاه زبان عربی می‌باشد؛ زیرا زبان قرآن است که برای هدایت و سعادت انسان‌ها نازل شده است؛ لذا برای فهم و یادگیری معانی و مفاهیم این کتاب مقدّس، باید با این زبان که زبان دین ما است آشنایی داشته باشیم. از جمله علوم زبان عربی که ما را در شناخت این مفاهیم یاری می‌رساند، علم «صرف و نحو» می‌باشد که به خوانندگان در شناخت ساختار کلمات و ترکیب جملات و ارتباط و پیوند بین کلام به آن‌ها کمک فراوانی می‌کند.

معرفی کتاب

کتاب حاضر در ۱ واحد درسی برای دانشجویان رشته‌ی حقوق در دانشگاه پیام نور تنظیم شده است که به دلیل فراوانی مباحث و ساعات کلاسی کم و همچنین عربی زبان بوده کتاب، کار آن‌ها را در خواندن و فهم کامل کتاب با مشکل مواجه کرده است که این امر باعث شده است تا دانشجویان، این واحد درسی را در سال آخر دانشگاه مورد مطالعه قرار دهند. قابل ذکر است که ترجمه‌هایی از این کتاب نیز وجود دارد اما حق مطلب ادا نشده و بیشتر ترجمه‌ها، تحت اللفظی می‌باشد و کتاب علاوه بر ترجمه، نیاز به شرح و توضیح مطالب نیز دارد. لذا با تدریس این کتاب در دانشگاه پیام نور متوجه نیاز این دانشجویان شدم که باید کتابی با عنوان ترجمه و شرح در اختیار آن‌ها قرار گیرد، لذا با پیشنهاد دانشجویان بر آن شدم تا این کتاب را ترجمه و شرح کامل دهم و این توفیق هم به لطف خدا شامل حال من شد تا گامی هر چند کوچک در این زمینه بردارم.

^۱. یوسف: ۲. (ما آن را قرآنی عربی نازل کردیم، باشد که بیندیشید)

هدف از یادگیری این علم برای دانشجویان رشته‌ی حقوق در دو مورد خلاصه می‌شود:

۱. خواندن صحیح متون حقوقی که به زبان عربی می‌باشد.

۲. ترجمه و درک صحیح از متون.

ویژگی‌های کتاب

۱. ترجمه‌ی سلیس و روان قواعد که فهم و درک آن‌ها را آسان کرده است، به طوری

که دانشجویان محترم می‌توانند مجموع مباحث هر درس را بدون حضور در کلاس یاد بگیرند.

۲. توضیح قواعدی که نیاز به شرح داشته است. در این کتاب سعی شده است قواعد مبهم که به صورت کلی گفته شده است و درک آن برای دانشجویان مشکل به نظر می‌رسد، توضیح داده شود.

۳. عدم خلط ترجمه‌ی مباحث در یکدیگر. در این کتاب مطالب به شکل منظم بیان شده و ترجمه‌ی آن نیز در پایان آن مبحث آمده است. این کار باعث می‌شود دانشجویان دچار سرگردانی نشوند.

۴. تصحیح متن عربی.

در پایان از همه‌ی عزیزانی که بنده را در ترجمه، چاپ و نشر این کتاب یاری فرمودند تا این کتاب به شکل منظم در اختیار دانشجویان قرار بگیرد، کمال تشکر و قدردانی را دارم و سلامتی آن عزیزان را از خداوند متعال خواستارم.

اشرف

اسفند ماه ۱۳۹۵